

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Волощук Л.О., к.е.н., доцент,
Некіпелова Ю.А.

Одеський національний політехнічний університет

На сучасному етапі розвитку підприємництва перед суб'єктами господарювання постає проблема безпеки підприємства. В останні роки все більше уваги звертають саме на забезпечення економічної безпеки.

Незважаючи на значні нароби вчених з цієї проблематики, в літературних джерелах досі існує неоднозначне трактування поняття «економічна безпека», про що свідчать визначення, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Визначення поняття «економічна безпека» в наукових джерелах

Джерело	Визначення
Е. А. Олейников, 1997р.	Економічна безпека – стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому [1].
Е. В. Раздина, 1998р.	Економічна безпека – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів в умовах ринкової економіки, що захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів[2].
Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, 2003р.	Економічна безпека – міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, що діють поза межами підприємства [3].
Т. Б. Кузенко, 2004р.	Економічна безпека – стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує йому тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [4].
З. Такулов, 2005р.	Економічна безпека підприємства — це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх погроз, що дестабілізують факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності [5].
О. Ф. Новікова, 2006р.	Економічна безпека – стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави від економічних загроз та інших загроз національній безпеці, які на них впливають [6].
З. С. Варналій, 2009р.	Економічна безпека – забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів [7].
В. Л. Ортинський, 2009р.	Економічна безпека – захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення [8].
І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко, 2011р.	Економічна безпека – найважливіша якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови функціонування; стійке забезпечення ресурсами та розвиток, а також послідовну реалізацію економічних інтересів [9].

Продовження таблиці 1

І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков, 2012р.	Економічна безпека підприємства – це такий стан господарського суб'єкта, при якому він, при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів, добивається запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику. Це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому[10].
--	---

Як видно, поняття «економічна безпека» дуже широке та неоднозначне, тому фахівці визначають такі її основні складові: 1) фінансова; 2) інтелектуальна (інтелектуально-кадрова); 3) техніко-технологічна; 4) політико-правова; 5) інформаційна; 6) екологічна; 7) силова [11].

Найменш досліджуваною та водночас складною категорією економічної безпеки є інтелектуальна безпека. Її можна розглядати з двох позицій: як захист інтелектуального потенціалу (трудових кадрів), та власне об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів).

Інтелектуальна безпека з точки зору захисту кадрової складової – це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічних рівнях. Інтелектуальна безпека з точки зору захисту інтелектуальної власності – це захищеність знань як інтелектуальних ресурсів суспільства, що охоплює забезпечення працівників знань та їх інтелектуальної праці, інтелектуального продукту, інтелектуальної власності, інтелектуального капіталу [12].

Деякі визначення інтелектуальної безпеки, що пропонують фахівці у своїх дослідженнях, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Визначення змісту інтелектуальної складової економічної безпеки підприємства (інтелектуальної безпеки) в наукових джерелах

Джерело	Визначення
Лопнова Ш., 2008р	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – це найбільш важлива складова економічної безпеки підприємства, яка має на меті виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, і ті, які йдуть безпосередньо від нього, що повинно проявлятися в системі управління трудовими ресурсами та в кадровій політиці підприємства [13].
Че С.Д., 2009р	Економічна безпека інтелектуальної власності – це стан стійкості та здатності до розвитку власника в результаті реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного, соціально-психологічного характеру, які забезпечать ефективне використання інтелектуальної власності як ресурсу та запобігати загрозі його інтересам у сьогоденні та майбутньому [14].
Чердніченко Н.В., 2009р	Інтелектуальна безпека – рівень володіння сучасними знаннями, впровадження новацій у розвиток персоналу, підвищення рівня професійних знань, навичок, умінь, стимулювання прояву ініціативи та здібностей шляхом створення гнучкої системи преміювання у відповідності з розвитком науково-технічного прогресу [15].

Нагорна І.І., 2010 р	Інтелектуальна складова економічної безпеки – складова, яка відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства [16].
Поскрипко Ю.А., 2012р	Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства – синтетична категорія економічної теорії, теорії управління персоналом, економіки праці, соціології, політології. ІКС економічної безпеки є уніфікованою категорією, яка виявляється на всіх рівнях від окремо взятого підприємства до національної економіки і відіграє домінуючу роль у системі безпеки компанії, оскільки ІКС первинна для інших її складових в будь-якій організації. Інтелектуально-кадрова складова включає в себе безпеку життєдіяльності, соціально-мотиваційну безпеку, кар’єрну, професійну, адміністративну безпеку та розглядається як механізм запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємств через ризики і погрози, пов’язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами [17]
Костюк Ж.С., 2013р	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – складова економічної безпеки, яка відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом [18].

Складність категорії інтелектуальної безпеки виходить з необхідності визначення вартості активів підприємства. Якщо, з точки зору бухгалтерського обліку, вартість об’єктів інтелектуальної власності визначається ПСБО 8 «Нематеріальні активи», то визначення вкладу трудового капіталу є майже неможливим. Аналогічно, з правової точки зору, постає питання захисту кадрової складової інтелектуальної безпеки.

Питанням захисту прав інтелектуальної власності приділяється в Україні значна увага – за роки незалежності прийнято цілу низку законів та нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності, ключові з яких зазначені у таблиці 3. Втім, існуючої нормативної бази, на думку фахівців та практиків, недостатньо для забезпечення інтелектуальної безпеки підприємств.

Таблиця 3. Нормативна база, що регулює питання захисту інтелектуальної власності

Джерело	Назва
Закони України	«Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ
	«Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» від 23 березня 2000 р. № 1587-ІІІ
	«Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ
	«Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 р. № 752-ХІV
	«Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР
	«Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ
	«Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р
	«Про племінне тваринництво» від 15 грудня 1993 р
	«Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» від 4 липня 2002 р. № 34-VI
Постанови Кабінету Міністрів України	«Про затвердження порядку використання і здійснення контролю за дотриманням прав на об’єкти інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування» від 7 вересня 2001. — № 1149
	«Про порядок розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби» від 11 липня 2002 р. № 985
	«Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 р. № 674

Отже, в умовах інноваційної та знаннєвої економіки, коли інтелектуальні ресурси підприємства стають не менш важливими ніж фінансові та матеріальні, інтелектуальна безпека стає однією з найважливіших складових економічної безпеки, а у логічному зв'язку з фінансовою та інформаційною безпекою, формує її ядро. Тому важливим залишається питання її ідентифікації, оцінки та забезпечення на підприємстві.

Література

1. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность)/ Под редакцией Е.А. Олейникова. — М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. — 288 с.
2. Раздина Е. В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития): Дис., канд. екон. наук: 08.00.01. — М., 1998. — 164 с.
3. Козаченко Г.В., Понамарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.
4. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. — К., 2004. — 18 с.
5. З. Такулов «Сутність поняття «Економічна безпека підприємства»: неоінституціональний підхід»//Схід.2005 – № 6(72).– 35-37 с.
6. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: [монографія] / О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко. — Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. — 408 с.
7. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. — К.: Знання, 2009. — 647 с.
8. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. Навч. посіб. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін. — К.: Правова єдність, 2009. — 544 с.
9. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. — Львів, 2011. — 380 с.
10. Економічна безпека підприємства: навч. посіб./ укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. — Х. : Вид. ХНЕУ, 2012 — 256 с.
11. Мунтян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтянін. — К. : вид-во КВІЦ, 2009. — 464 с.
12. Марченко О .С. Інтелектуальна безпека у вимірі економіки знань/О.С. Марченко// [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://наука.jur-academy.kharkov.ua/download/ekonom/ekonom_8.pdf, 2012. — 278 – 279 с.
13. Лопнова Ш. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства/ Ш. Лопнова// [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/28142-M%D1%96s%D1%81e_kadrovo%D1%97_bezpeki_v_ek/1.html
14. Че С.Д. Экономическая безопасность интеллектуальной собственности/ С. Д. Че// [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49381.doc.htm

-
15. Чередниченко Н.В. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки підприємства/ Н.В. Чередниченко// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/8570/1/579.doc>
 16. Нагорна І.І. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства/І.І. Нагорна// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-u.in.ua/ukr/news/241_nagorna_i.i._diagnostika_rivnja_ekonomichnoi_bezpeki_pidpriemstva.doc
 17. Поскрипко Ю.А. Механізми вдосконалення інтелектуально-кадрової складової економічної/ Ю.А. Поскрипко/ / Наукові записки УНДІЗ. – 2012. – №2(22). С. 118-120
 18. Костюк Ж.С. Функціональнісоставляющие экономической безопасности предприятий железнодорожного транспорта/ Ж.С. Костюк // Вісник економіки транспорту і промисловості №42., 2013. – С.308-311